

1

๕๖

2 ๔. คัมภีร์ธาตุวิवरณ์

3 ๑. ธาตุ ๔ พิการ

4 ๑.๑ ปถวีธาตุพิการ ทำให้กายคนไข้แข็งกระด้าง ดิ่งซา เนื้อหนังเหี่ยวแห้ง แข็งดังขอนไม้เปรียบดังอสรพิษกฏมุข
5 ขบตอด

6 ๑.๒ อาโปธาตุพิการ ให้พรุณเปื่อยเป็นหิดเป็นผี บางที่เป็นเม็ดคันทั่วกาย มีน้ำเหลืองไหลปรักลิ้นเหม็นเน่า
7 เปรียบดังงูปลิวขบตอด มีพิษชานทั่วกาย

8 ๑.๓ เตโชธาตุพิการ ให้รุ่มร้อนเป็นกำล้ง ผิวหนังหม่นไหม้ดำนค้ำ มีพิษดังงูอัคคีมุขขบตอดดังไฟลนทั่วทั้งกาย

10 **๑.๔ วาโยธาดุพิการ** มีโทษมากกว่าธาดุทั้ง ๓ มีพิษให้เปื่อยพัง ให้ขาดเป็นชิ้นๆ ดั่งมีดเขียด เปรียบดังงูด้งถมุข
11 ขบตอด ให้เปื่อยเน่าทั่วร่างกาย

12 **๒. ฤๅ ๓ ให้ธาดุพิการ**

13 **๒.๑ คิมหันตฤๅ** (แรม ๑ ค่ำเดือน ๔ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘) เตโชธาดุพิการ โลहितเป็นต้น ใช้ มักให้โทษ
14 นานาประการ

15 **๒.๒ วสันตฤๅ** (แรม ๑ ค่ำเดือน ๘ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒) วาโยธาดุพิการ ให้โทษกว่าธาดุทุกกอง

16 **๒.๓ เหมันตฤๅ** (แรม ๑ ค่ำเดือน ๑๒ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๔) อาโปธาดุพิการ

17 **๓. ฤๅ ๔ ให้ธาดุพิการ**

18 **๓.๑ คิมหันตฤๅ** (เดือน ๕, ๖ และ ๗) เป็นเพื่อเตโชธาดุ พิกัดสันตปักษีให้โลหิตกำเริบ ออยากอาหารบ่อย กินมิ
19 ทนอิมให้อาเจียน ชัดอก แสบไส้จุกเสียด เวียนหน้าเป็นลมในอุทร ให้ปวดมวนท้อง มือเท้าสั่น เมื่อยตัว หายใจจุกจิด
20 ระส่ำระสาย และเกิดลมร้าย ๖ จำพวก เพราะกินอาหารแสลง

21 **๓.๒ วสันตฤๅ** (เดือน ๘, ๙ และ ๑๐) เป็นเพื่อวาโยธาดุกำเริบ ปริณามัคคีหยอน เหตุเกิดเพราะกินอาหารชุ่มมัน
22 ให้เกิดโรคผอมเหลือง หายใจสั้น ให้ท้องล้นโครก แดกขึ้นแดกลง หาวเรอ จิงเวียนหน้าตา กินอาหารไม่รู้รส นูหนัก ปากเหม็น
23 ปากหวาน เกิดกาฬเลือดออกมาทางปากทางหู

24 **๓.๓ วสันตเหมันตฤๅ** (เดือน ๑๑, ๑๒ และ ๑) สองฤๅคู่กัน อาโปธาดุกำเริบ เหตุด้วยกินอาหารผิดสำแดง
25 มักช้ำโกรธดุจเป็นบ้า ขบตามข้อกระดูก มือเท้าบวม ให้ลงเป็นโลหิต ให้ไอ ให้ผอมเหลืองชัดทรวง ลงท้องปวดมวน กินไม่ได้
26 นอนไม่หลับ

27 **๓.๔ เหมันตคิมหันตฤๅ** (เดือน ๒, ๓ และ ๔) สองฤๅคู่กัน ปถวีธาดุกำเริบ นอนไม่หลับ กระจายน้ำ ให้รุ่ม
28 ร้อน เสียดสองข้าง มักช้ำโกรธ ให้เจ็บคอ ปากหวาน เจ็บอก ท้องล้นปั่นป่วน

29 **๔. ฤๅ ๖ ให้ธาดุพิการ**

30 **๔.๑ คิมหันตฤๅ** (เดือน ๕ - ๖) เป็นเพื่อกำเดาและดี แสบอก เมื่อยมือเมื่อยเท้า เสียดแทงนอนไม่หลับ มวนท้อง
31 อาเจียน สะอึก

32 **๔.๒ คิมหันตวสันตฤๅ** (เดือน ๗ - ๘) เป็นเพื่อเตโช วาโย กำเดา โลहित ให้ปวดมวนในกายปวดศีรษะ นอนไม่
33 หลับ กินอาหารไม่รู้รส ให้ระส่ำระสาย คลั่งไคล้ลิ้มตัว

34 **๔.๓ วสันตฤๅ** (เดือน ๙ - ๑๐) เกิดเพื่อวาโยกล้ำ เกิดโรคเพื่อเสมหะติดอก ให้หนักอก หายใจขัดคั้นตัว หากวาโย
35 และเสมหะระคนกัน มีรสกล้ำมาก

36 **๔.๔ สารทะฤๅ** (เดือน ๑๑ - ๑๒) วสันต และเหมันตเจือ ใช้เกิดเพื่อลมเสมหะมูตร ร้อนในทรวงอก ร้อนในไส้ใน
37 กาย ให้เจ็บฟก เจ็บกระดูกสันหลัง และเจ็บคอ

38 **๔.๕ เหมันตฤๅ** (เดือน ๑ - ๒) อาโปและปถวีแทรก เป็นใช้เพื่อเสมหะ กำเดาเลือด ให้เจ็บสันหลัง บั้นเอว เนื้อตั้ง
39 ต้นคอแข็งดุจตั้งตรีโทษ

41 **๔.๖ ศิษิระฤดู** (เดือน ๓ - ๔) ปถวีธาตุเป็นมูลโรค เกิดโรคด้วยเลือด ลม กำเดาเจือเสลดเกิดโรคฟกบวม หูทั้งสอง
42 เป็นน้ำหนองเหม็นเลือดนำไหลออกจากหู

43 **๕. ธาตุ ๔ วิปลาส**

44 **๕.๑ กองปถวีธาตุ** เกิดเหาและเส้นมาก ไข้ครุ่นอยู่เป็นประมาณ ท้องลั่นและพุงพ่วง่าน ให้ท้องขึ้นและเจ็บท้อง
45 ตกเลือดเหม็นเน่า เสียดแทงในท้อง ชัดตะโพก อาการเหมือนเป็นกระษัย ให้เจ็บในอกให้เนื้อข้าฟก เล็บมือเล็บเท้าเขียว

46 **๕.๒ กองเตโชธาตุ** ให้อ่อนปลายมือปลายเท้าจุดตั้งปลาตุยกอก ให้อ่อนในท้องในไส้ บวมหน้าบวมหลัง และท้อง
47 เป็นเม็ดแสบร้อนดังหัวผดทั่วทั้งตัว และหลบกลับเข้าด้านใน ให้เจ็บหลัง ตกมูก เลือดเป็นหนอง

48 **๕.๓ กองวาโยธาตุ** เป็นตะคริว เมื่อยมือเมื่อยเท้า หูอื้อตึง หนักเอว หนักสันหลัง รากลมเปลา เจ็บอก ชัดหัวเข่า
49 หายใจขัดอก เป็นหวัดหอบหืด ตาพราย วิงเวียนหน้าตา

50 **๕.๔ กองอาโปธาตุ** จุกอก ลงท้อง แล้วแปรเป็นกระษัยกล่อน ชัดหนักชัดเบา ตึงหัวเหน่า ท้องน้อยเป็นก้อน เป็น
51 ลูกกลิ้งขึ้นกลิ้งลง ตกเลือดตกหนอง พรอติกร้อนหน้าหลังดังเพลิง ให้เหลืองซีดผอม เกิดเสลด มือเท้าเย็น ชัดสีข้าง (ชายชัด
52 ทางขวา หญิงชัดทางซ้าย) เป็นไข้จับ

53 **๖. ธาตุ ๔ เป็นตรีโทษ**

54 **๖.๑ ปถวีธาตุ** ให้อาการทรวงอกแห้ง กายแข็งเหมือนท่อนไม้ ไม่รู้รสอาหาร เป็นไข้อยู่รำไป เจ็บอก กินอาหารแล้วให้
55 แสบท้อง ร้อนในอกท้องขึ้นท้องพอง. เขียวช้ำทั่วกาย

56 **๖.๒ อาโปธาตุ** กายชุ่มผอม เหงื่อตกมาก ตึงตัวตึงหน้า กินอาหารน้อย ร้อน กระหายน้ำ ชัดอก ให้ท้องเป็นลม
57 ลั่น อยากรอกของมัน มักซิ่งโกรธ ให้อ่อนและเย็นในอก เป็นไข้จับ ปากชุ่ม ชม ร้อน เฝ็ด หวาน

58 **๖.๓ เตโชธาตุ** ร้อนในท้อง ไข้พุงพ่วง่าน มือเท้าตาย ใจตั้งขลุๆ ในลำคอและทรวงอกเมื่อยขบทั่วร่างกาย ให้
59 ผอมแห้ง ปวดมวนท้อง ร้อนรุ่มกาย วิงเวียนหน้าตา มักแสบไส้ เป็นลม มือเท้าลั่นให้อ่อนเสียวดังเพลิงรม

60 **๖.๔ วาโยธาตุ** ผอมเหลือง ชูบเศร้าหมอง จุกอกเป็นก้อนในทรวงและท้อง ให้อาการ สะอึก เรอ ให้ใจลั่น หวานปาก
61 อาเจียนร้อนอก ปวดศีรษะ เจ็บอก คันตัว ผุดแดงดังสีเสียด ใจตั้ง เป็นหืด หน้าหน้าตามัว

62 **กำหนดวันเวลาเกิดไข้**

63 ๑. วาตะสมุฏฐาน กำหนด ๑๐ วัน

64 ๒. ปิตตะสมุฏฐาน กำหนด ๗ วัน

65 ๓. เสမหะสมุฏฐาน กำหนด ๑๒ วัน

67 **ลักษณะอาการของโทษ ๒ (ทวารโทษ)**68 ๑. **เสมหะกับลม** อาการ ทำให้กายชุ่มไปด้วยเหงื่อ เจ็บทั่วร่างกาย ง่วงนอน หนักเนื้อตัว เจ็บศีรษะมักเป็นหวัด
69 และให้ไอ70 ๒. **เสมหะกับดี** อาการ เป็นไข้ ปากขม ตัวสั่น พุดพรั่าเพื่อ ให้นำนาวๆ ร้อนๆ และไอ71 ๓. **ดีกับโลหิต** อาการ คนไข้ใจระทดรุ่มร้อน หมองจิต มักตกใจสะดุ้ง ดี ลม และกำเดาระคนกัน มักให้อุยาน้ำ ออก
72 เสียเป็นเวลา มักวิงเวียนหน้าตา มักให้กระวนกระวาย ให้คัดจมูก เจ็บศีรษะ ร้อนคอ สะท้านกายใจไม่สบาย ให้เจ็บไข้ ให้
73 นหนาว74 **ลักษณะอาการของโทษ ๓ (ตรีโทษ)**75 โทษ ๓ (ตรีโทษ) ปิตตะ เสมหะ ลม ให้เกิดมหาสันนิบาต คนไข้จะตายเพราะอาการดังนี้ คือให้ร้อนกระวน
76 กระวาย ให้เจ็บทั่วกาย เชื่อมซึม ไม่สมปกติ เย็นสะท้าน ทั่วกาย ผิวนวล เวียนหน้าตา กินอาหารน้อย หน้าตาแดงดังสีเลือด
77 เจ็บคอ เจ็บหัวและเจ็บหู และเจ็บทั่วทั้งกาย ไม่อยากข้าว นอนไม่หลับ ล้นกระด้าง หวานนอน ให้นำนาวๆ ร้อนๆ ตัวแดงและ
78 เหลืองเหมือนทาสี หายใจขัดทั้งเข้าออก คนไข้ได้มี อาการเช่นว่านี้ ถึงตรีโทษ รักษายากนัก79 **มูลเหตุของการเกิดโรคมะเร็ง ๖ ประการ ดังนี้**

80 ๑. กินอาหารผิดเวลา และอิมหนัก

81 ๒. เสพเมถุนมาก

82 ๓. กลางวันนอนมาก

83 ๔. กลางคืนนอนไม่หลับ

84 ๕. โทสะมาก

85 ๖. กลั่นอุจจาระปัสสาวะ

86 **โทษห้ามผู้ไข้พึงเว้น ๑๑ ประการ เริ่มตั้งแต่แรกไข้**

87 ๑. อย่าอาบน้ำ

88 ๒. อย่าทาของหอม

89 ๓. อย่าเสพเมถุน

90 ๔. อย่าขัดสีร่างกาย

91 ๕. อย่านอนกลางวัน

92 ๖. อย่าทำงานหนัก

93 ๗. อย่าเอาโลหิตออกจากกาย

94 ๘. อย่าโกนศีรษะหมวดเครา

95 ๙. อย่าโกรธให้มากนัก

96

๖๐

97

๑๐. ขย้านอนตากแดดตากลม

98

๑๑. ขย่ำกินของมันคาว

99

ถ้าเว้นโรคจะรักษาให้หายได้ ถ้าทฎฐิจะตาย โรคจะพุนทวิเป็นพุนโทษ และตรีโทษ

100

กำลังโรคแห่งสัตว์โลก ตามอายุสมุฏฐาน

101

๑. แรกเกิดถึง ๑๖ ปี เสมหะพิการ (ใช้ยารสหวาน ชม เบรียว)

102

๒. ๑๖ ปี ถึง ๓๐ ปี กำเดา ดี โลหิตพิการ (ใช้ยารสเบรียวฝาด เบรียว เค็ม ชม)

103

๓. ๓๐ ปี ถึงชราหรืออายุชั้ว วาตะพิการ (ใช้ยารสชม ร้อน เค็ม ฝาด หอม)

104

105

การพิเคราะห์รศยารักษาโรค ใช้ยา ๘ รศ มีดังนี้คือ.-

106

๑. รสชม ซาบผิวหนัง

107

๒. รสฝาด ซาบมังสัง

108

๓. รสเค็ม หวังซาบเส้นเอ็น

109

๔. รสเผ็ดร้อน ซาบกระดุก

110

๕. รสหวาน ซึมซาบลำไส้ใหญ่

111

๖. รสเบรียว ซาบลำไส้เล็ก

112

๗. รสหอมเย็น ซาบหัวใจ

113

๘. รสมัน ซาบข้อต่อทั้งปวง

114

ให้แพทย์แต่งรศยารักษาโรคตามนี้ โรคจะหาย

115

116

การพิเคราะห์โรคตามสถานประเทศ มีดังนี้คือ.-

117

๑. **กัณฑ์ประเทศ** บุคคลเกิดที่น้ำจืด น้ำเค็ม เปือกตมมากมาย เกิดโรคเพราะเสมหะและลมกล้ากว่ากำเดา ดีและ

118

โลหิต พึ่งแต่งยาแก้เสมหะและวาตะ

119

๒. **สาครประเทศ** บุคคลเกิดที่มีกรวด ทราย ศิลา มาก น้ำน้อย เกิดโรคเพราะโลหิตและกำเดากล้ากว่าเสมหะและ

120

ลม พึ่งแต่งยาแก้โลหิตและกำเดา

121

๓. **สาธารณประเทศ** บุคคลเกิดในที่มากด้วย กรวด ทราย เปือกตม ศิลา น้ำจืด น้ำเค็ม หนอง น้ำเกิดโรคระคน

122

กันทั้งเลือด ลม กำเดา ดี

123

การพิเคราะห์ให้ยารักษาโรคตามโลหิตจวี มีดังนี้คือ.-

124

๑. คนไข้ผิวเนื้อขาว โลหิตรสหวาน ใช้ยารสเผ็ด ร้อน ชม

125

๒. คนไข้ผิวเนื้อขาวเหลือง โลหิตรสบเรียว ใช้ยารสเค็ม (ใส่เกลือเจือให้มาก)

126

๓. คนไข้ผิวเนื้อดำแดง โลหิตรสเค็ม ห้ามใช้ยารสเค็ม

127

๔. คนไข้ผิวเนื้อดำ โลหิตรสเค็มและเย็นมาก ให้ใช้ยารสหวาน

128

129

การวิเคราะห์กำหนดเวลาไข้ มีดังนี้คือ.-

130

๑. ย่ำรุ่งถึงเที่ยง เป็นไข้เพื่อเสมหะ

131

๒. เที่ยงถึงเย็น เป็นไข้เพื่อโลหิต

132

๓. ค่ำถึงเที่ยงคืน เป็นไข้เพื่อวาตะ

133

๔. เที่ยงคืนถึงสว่าง เป็นไข้เพื่อดี

134

135

การวิเคราะห์ลักษณะประเภทไข้ มีดังนี้คือ.-

136

๑. ไข้เพื่อเสมหะเอกโทษ อาการ ให้นำให้อ่อน ขนลุก แสงขน จุกอก ให้หลับไหล กินไม่ได้ อ่อนแรง ฝ่ามือฝ่าเท้าซีดเผือด ให้อาการหนาว ให้รำก

138

๒. ไข้เพื่อกำเดาเอกโทษ อาการ ให้นำปากขม ให้อ่อนละเมอเพื่อคั่ง ปวดศีรษะ อย่าน้ำเป็นกำลัง ภายเหลือง หน้าตาเหลือง ปัสสาวะแดง ให้ตั้งแต่กระแง เป็นไข้ ฟันแห้ง นอนไม่หลับ

139

๓. ไข้เพื่อโลหิตเอกโทษ อาการ ให้นำตัวร้อน ปวดศีรษะมาก หน้าตาแดง ปัสสาวะเหลือง หน้าแดงกระแง ฟันแห้ง

140

๔. ไข้เพื่อลมเอกโทษ อาการ ให้นำขนลุกชัน หนาวสะท้าน ปวดศีรษะ เวียนหน้าตา มักโกรธง่าย เสียดวงนอก กระหายน้ำ ในท้องเป็นก้อน ทุรนทุรายหายใจขัด ตาและเล็บเหลือง อดังเป็นหวัด ปากผาด เจ็บคาง เมื่อยขากรรไกร ไอแห้ง

142

การวิเคราะห์ลักษณะเวลาการจับไข้ มีดังนี้คือ.-

144

๑. โทษหนึ่ง ย่ำรุ่งถึงบ่ายสามโมง อาการไข้บรรเทาคลาย

145

๒. โทษสอง บ่ายถึงสองทุ่ม อาการไข้สร้างเบาหาย

146

๓. โทษสาม ใกล้เคียงถึงสามยาม อาการไข้หนัก

147

๔. โทษสี่ เวลาผิดจากโทษ ๑ - โทษ ๓ อาการถึงตาย